

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

**ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ**

**VIEWS OF SECONDARY EDUCATION TEACHERS ABOUT
COMMUNICATION WITH THE PARENTS OF STUDENTS WITH SPECIAL
EDUCATIONAL NEEDS**

της

Παπαμιχάλη Βαρβάρας

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
Του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο
Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1^{ος} Επιβλέπων: Δρ. Κατσαντώνη Σπυριδούλα,

Συνεργαζόμενη ερευνήτρια Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ. Ε «Δημόκριτος»

2^{ος} Επιβλέπων: Αθανάσιος Βέρδης, Επίκουρος

Καθηγητής, Φ.Π.Ψ.- Ε.Κ.Π.Α

3^{ος} Επιβλέπων: Δρ. Παναγιώτης Μαντά,

Συνεργαζόμενος Ερευνητής Ι.Π.Τ.Ε.Κ.Ε.Φ.Ε «Δημόκριτος»

Κομοτηνή/Αθήνα

2022

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα μελετά τις απόψεις των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την συνεργασία τους με τους γονείς των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Πιο συγκεκριμένα, μελετήθηκε η αξία της συνεργασίας γονέων και εκπαιδευτικών, η αναγκαιότητά της για την εξασφάλιση της λειτουργικότητας μίας τάξης, οι τρόποι γονεϊκής εμπλοκής, τα αίτια της επικοινωνίας εκπαιδευτικών και γονέων, καθώς και τα μέσα που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί για την επικοινωνία τους με τους γονείς. Επίσης, διερευνήθηκε η στάση των γονέων απέναντι στους εκπαιδευτικούς, η στάση των γονέων απέναντι στα παιδιά τους από την οπτική των εκπαιδευτικών και η εμπλοκή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία ευρύτερα. Επιπλέον, μελετήθηκε η επίδραση της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στην ποιότητα της επικοινωνίας με τους γονείς των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και οι παράγοντες που παρεμποδίζουν την επικοινωνία των δύο φορέων. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στην Ανατολική Αττική και συμμετείχαν 79 εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η συλλογή των ερευνητικών δεδομένων έγινε με τη χρήση ενός μη σταθμισμένου ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου.

Τα αποτελέσματα κατέδειξαν, ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πολύ σημαντική την συνεργασία τους με τους γονείς όλων των μαθητών και ιδιαιτέρως των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Τα οφέλη της επικοινωνίας γονέων και εκπαιδευτικών είναι πολύτιμα τόσο για τους μαθητές, όσο και για τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς. Η επικοινωνία τους εξασφαλίζει την αποτελεσματική συνεργασία τους και την επιτυχή εμπλοκή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία, για αυτό και οι εκπαιδευτικοί στην πλειοψηφία τους ενθαρρύνουν με πολλά μέσα την επικοινωνία τους με τους γονείς. Επιπλέον, τα αποτελέσματα έδειξαν, ότι οι γονείς σε γενικές γραμμές αναγνωρίζουν τις ειδικές ανάγκες των παιδιών τους και είναι πρόθυμοι να συνεργαστούν με τους εκπαιδευτικούς προκειμένου να βοηθήσουν τα παιδιά τους. Ωστόσο, στην προσπάθεια επικοινωνίας υπάρχουν ορισμένοι παράγοντες που δρουν ανασταλτικά και πρέπει να ξεπεραστούν, ώστε οι μαθητές να βοηθηθούν στο μέγιστο βαθμό.

Λέξεις κλειδιά: επικοινωνία, ειδική αγωγή, δευτεροβάθμια εκπαίδευση, εκπαιδευτικοί, γονείς, εμπλοκή, συνεργασία

Βιβλιογραφία

Avramidis, E. & Norwich, B. (2002). Teachers' attitudes towards integration/inclusion: A review of the literature, *European Journal of Special Needs Education*, 17, 129- 147

Balli, S.J., Demo, D.H.& Wedman, J.F. (1998). Family involvement with children's homework: An intervention in the middle grades. *Family Relation*, 47(2), 149-157.

Banswall, S. (2014). Parental Involvement in Efficient Education for Building a Strong Nation. *Journal of Research & Method in Education*, 4, (6), 51-57.

Becker, H. J., & Epstein, J. L. (1982). Parent involvement: A survey of teacher practices. *The Elementary School Journal*, 83(2), 85–102.
Epstein, J. L. (1996). Perspectives and previews on research and policy for school, family and community partnerships. In A. Booth & J. Dunn (eds), *Family-school Links: How do they Affect Educational Outcomes?*, (pp. 209-246). Mahwah, N. J.: Lawrence Erlbaum.

Blackman, S., & Mahon, E. (2014). Understanding teachers' perspectives of factors that influence parental involvement practices in special education in Barbados. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 16(4), 1-8.

Bronfenbrenner ,U.(1979). *The Ecology of Human Development:Experiments by Nature and Design*. Cambridge,MA:Harvard University Press

Bryant, D. P., Smith, D. D., & Bryant, B. R. (2008). *Teaching Students with Special Needs in Inclusive Classrooms*. Boston, MA: Pearson Education, Inc.

Callahan, K., Rademacher, J. A. &Hildreth, B. L. (1998). The effect of parent participation in strategies to improve the homework performance of students who are at risk. *Remedial and Special Education*, 19(3), 131-141.

Callias, M. (1989). Συμβουλευτική εργασία με γονείς παιδιών με ειδικές ανάγκες. Στο Γ. Τσιάντης & Σ. Μανωλόπουλος (Επιμ.), *Σύγχρονα θέματα ψυχιατρικής*, Τόμος Γ', Εκδόσεις Καστανιώτης. Αθήνα

Callias, M. (1995). Δουλεύοντας με γονείς παιδιών με ειδικές ανάγκες. Στο Μ. Καϊλα. Ν. Πολεμικός & Γ. Φιλίππου. Άτομα με ειδικές ανάγκες (Τόμος Α΄, σ. 140-149). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Callias, M. (1997), *Δουλεύοντας με γονείς παιδιών με ειδικές ανάγκες στο Άτομο με ειδικές ανάγκες*, Α΄ τόμος, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σσ. 140-179.

Cooper, H., Lindsay, J. & Nye, B. (2000). Relationships Among Attitudes About Homework, Amount of Homework Assigned and Completed, and Student Achievement. *Journal of Educational Psychology*, 90, 70-83.

Cunningham, C., & Davis, H. (1985). *Working with Parents: Frameworks for Collaboration*. Milton Keynes: Open University Press.

Dale, N. (2000), *Τρόποι συνεργασίας με οικογένειες παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. (Επιμ. Καπετάνος Β.). Αθήνα: Έλλην.

Dale, N. (2000). *Working with families of Children with Special Needs*. London: Routledge.

Dor, A. & Rucker- Naidu, T. B. (2012). Teachers' attitudes toward parents' involvement in school: Comparing teachers in the USA and Israel. *Issues in Educational Research*, 22 (3), 246-262.

Dunst, C. (2002), Family-centered practices: Birth Through High School, *The Journal of Special Education*, 36, (3), p141-149

Educational Research. New York. MacMillan

Epstein J.L (1992) School and family partnerships. In M.Atkin(ed).Encyclopedia of

Epstein, J. L. & Dauber, S. L. (1991). School programs and teacher practices of parent involvement in inner-city elementary and middle schools. *The Elementary School Journal*, 91 (3), 289-305

Epstein, J. L. (1986). Parents' reactions to teacher practices of parent involvement. *The Elementary School Journal*, 86 (3), 277-294.

Epstein, J. L. (1995). School-family-community partnerships: Caring for the children we share. *Phi Delta Kappan*, 76 (9), 701-712.

Epstein, J.L. (1995). School/family/community partnerships: Caring for the children we share. *Phi Delta Kappan*, 76(9), 701-712.

Epstein, J.L., Sanders, M.G., Simon, B.S., Salinas, K.C., Jansorn, N.R., & Van Voorhis, F.L. (2002). *School, community, and community partnerships: Your handbook for action* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Fakolade, O. A., Adeniyi, S. O. Tella, A. (2009). Attitude of teachers towards the inclusion of special needs children in general education classroom: the case of teachers in some selected schools in Nigeria. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 1(3), 155- 169.

family-school partnerships. *International Journal of Educational Research*, 41, 24-39

Fan, W., & Williams, C. (2010). The effects of parental involvement on students' academic self-efficacy, engagement and intrinsic motivation. *Educational Psychology*, 30(1), 53-74.

Georgiou, S.(1997).Parental involvement :Definition and outcomes .*Social Psychology of Education*,1,189-209

Greenwood, G. E., & Hikman, C. W. (1991). Research and Practice in Parent Involvement: Implications for Teacher Education. *The Elementary School Journal*, 91(3), 280-288.

Grolnick, W. S., & Slowiaczek, M. L. (1994). Parents' involvement in children's schooling: A multidimensional conceptualization and motivational model. *Child Development*, 65(1), 237–252. <https://doi.org/10.2307/1131378>, W. S., & Slowiaczek, M. L. (1994). Parents' involvement in children's schooling: A multidimensional conceptualization and motivational model. *Child Development*, 65(1), 237–252.

Koutrouba, K., Antonopoulou, A., Tsitsas, G., & Zenakou, E. (2009). An Investigation of Greek Teachers' Views on Parental Involvement in Education. *School Psychology International*, 30(3), 311–328. *American Journal on Intellectual & Development Disabilities*, 117(4), 316-330

Hoover-Dempsey, K. V., & Sandler, H. M. (1997). Why do parents become involved in their children's education?. *Review of Educational Research*, 67(1), 3-42.

Hornby, G. (2011). Barriers to parental involvement in education: an explanatory model. *Educational Review*, 63(1), 37-52.

Hornby, G., & Blackwell, I. (2018). Barriers to parental involvement in education: an update. *Educational Review*, 70(1), 109-119. doi:10.1080/00131911.2018.1388612

Hornby, G., & Lafaele, R. (2011). Barriers to parental involvement in education: an explanatory model. *Educational Review*, 63(1), 37-52. doi:10.1080/00131911.2010.488049

Hughes, C. E., & Murawski, W.W. (2001). Lessons from Another Field: Applying Co-teaching Strategies to Gifted Education. *Gifted Child Quarterly*, 45 (3), 195-204.

Iverson, B.K., Brownlee, G.D., & Walberg, H.J. (1981). Parents-teacher contacts and student learning. *Journal of Educational Research*, 74, 394-396.

Jordan, C., Orozco, E., & Averett, A. (2001). *Emerging issues in school, family, & community connections* (annual synthesis). Austin: Southwest Educational Development Laboratory.

Jordan, E. Orozco & A. Averett (Eds.), *Emerging Issues in School, Family, & Community Connections*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, Seattle.

Kalin, J., & Steh, B. (2010), Advantages and conditions for effective teacher-parent co-operation, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 4923-4927.

Kirk, S.A., Gallagher, J., & Anastasiow, J. (1997), *Educating exceptional children* 77 (8th ed.). Boston: Houghton Mifflin Company

Koutrouba K., Antonopoulou E., Tsitsas G. & Zenakou E. (2009). An investigation on Greek teachers' views on parental involvement in education. *School Psychology International* 30 (3): 311-328.

Larocque, M., Kleiman, I., & Darling, S. M. (2011). Parental Involvement: The Missing Link in School Achievement. *Preventing School Failure*, 55(3), 115-122.

Lazar, A., & Slostad, F. (1999). How to overcome obstacles to parent-teacher partnerships. *Clearing House*, 72(4), 206-210.

Magil-Evans, J., Darrah, J., Pain, K., Adkins, R., & Kratochvil, M. (2001), Are families with adolescents and young adults with cerebral palsy the same as other families? *Developmental Medicine & Child Neurology*, 43, 466-472.

Martin, J., Ranson, S., & Tall, G. (1997). Parents as partners in assuring the quality of

Martinez, R.A. & Perez, M.H. (2004). Children's school assessment: Implications for

Norwich, B. (2000). Inclusion in education: From concepts, values, and critique to practice, in Daniels, H. (ed.). *Special education re-formed. Beyond rhetoric?*, pp. 5-30. London: Routledge Falmer Press.

Odense: European Agency for Development in Special Needs Education.

Odongo, G. (2018). Barriers to Parental/Family Participation in the Education of a Child with Disabilities in Kenya. *International Journal of Special Education* Vol.33, No.1, 21-33.

Olmsted, P. (1991). Parent involvement in elementary education. Findings and suggestions from the Follow Through program. *The Elementary School Journal*, 91 (3), 221-231.

Ozonoff, S. & Cathcart, K. (1998). Effectiveness of a home program intervention for young children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 28, 25-32.

Palenchar, D.R., Vondra, J.I., & Wilson, J.A. (2001). Parental Involvement and Early School Functioning. In C.

Phtiaka H. (2001), Cyprus: special education and home school 'partnership'. *Mediterranean Journal of Educational Studies*, Vol. 6, No.2, pp. 141-167.

Phtiaka, H. (2001). Cyprus: Special education and Home School «Partnership», *Mediterranean Journal of Educational Studies*, 6 (2), 141-167.

Reynolds, D., & Cuttance, P. (2010). *School effectiveness: Research policy and practice*. London: Cassell.

Rafferly, Y. & Griffin, K. (2005) Benefits and Risk of Reverse Inclusion for Preschoolers with and without Disabilities: Perspectives of Parents and Providers. Council for Exceptional children 27(3), 173-192.

Sakellariou, M., & Rentzou, K. (2008). Evaluating provisions for parents and parental involvement in Greek preschool settings. The International Journal of the Humanities, 6(9), 95-106.

schools. Scottish Education Review. 29 (1), 39-55.

Seligman, M., & Darling, B. (2007). Ordinary families, special children (3rd ed.). New York: The Guilford Press.

Sheridan, S. M., & Kratochwill, T. R. (2008). Conjoint behavioral consultation. New York: Springer.

Soliman, I. (1995). «From involvement to participation»: Six levels of school-community interaction. In B. Limerick & H. Nielsen (Ed), *School and community relations: Participation, policy and practice* (pp. 159-173). Sydney: Harcourt Brace.

Symeou, L. (2003). Σχέσεις σχολείου-οικογένειας: έννοιες, μορφές και εκπαιδευτικές συνεπαγωγές. Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 36, 101-113.

Watkins, A. (ed.) 2007. Assessment in Inclusive Settings: Key issues for policy and practice,

Zablotsky, B., Boswell, K., & Smith, C. (2012). *An Evaluation of School Involvement and Satisfaction of Parents of Children with Autism Spectrum Disorders*.

Βαξοβάνου Σοφία, (2016), Ο θεσμός της παράλληλης στήριξης στην Ελλάδα, Support teaching in Greek Education

Βруниώτη, Κ., Κυρίδης, Α., Σιβροπούλου-Θεοδοσιάδου, Ε., Χρυσ αφίδης, Κ. (2008). *Οδηγός Γονέα* ΥΠΕΠΘ. Αθήνα: Πατάκης. Ανακτήθηκε από: http://reader.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=EDULLL&item=1475&bitstream=1475_01#page/10/mode/2up

Γεωργίου, Ν.Σ., (2011). Σχέση σχολείου- οικογένειας και ανάπτυξη του παιδιού. Αθήνα: Διάδραση.

Γκιαούρη, Σ., Αλευριάδου, Α., Ραχανιώτη, Ε. (2021). Κοινωνική Ανάπτυξη παιδιών με Νοητική Αναπηρία και Σύνδρομο Down στη γενική και ενιαία εκπαίδευση [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Αθήνα: Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <http://hdl.handle.net/11419/8012>

Γκικόκα, Α. & Σάλμοντ, Ε. (2016). *Συμβουλευτική γονέων παιδιών με Μαθησιακές Δυσκολίες. Μελέτη περίπτωσης σε Σχολική Μονάδα της Α/βάθμιας Εκπαίδευσης*. Ανακτήθηκε από:

Γκλιάου-Χριστοδούλου, Ν. (2005). Η ανάγκη επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στην κατεύθυνση ανάπτυξης αποτελεσματικής συνεργασίας σχολείου-οικογένειας. *Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων*, 10, 74-83.

Δαβάζογλου, Α. Μ., & Κόκκινος, Κ. Μ. (2003). *Η σχέση σχολείου με οικογένειες που έχουν παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες*. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 35, 97 – 114

Δασκαλάκη, Ν., Δρόσος, Β., & Κυρίδης, Α. (2002). Συνεργασία σχολείου και οικογένειας: Θεωρητικές προσεγγίσεις, ερευνητικά δεδομένα και προτάσεις. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Εκουτσίδου, Ε. (2013). *Απόψεις εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής για την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας τους και της εμπλοκής των γονέων*. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εκπαιδευτικής & Κοινωνικής Πολιτικής. Θεσσαλονίκη.

Ζαγκότας Βασίλειος, (2010), *Ιστορία της Ειδικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα*

Καπετζώνη, Α., (2019). *Γονεϊκή εμπλοκή στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Διερεύνηση των αντιλήψεων και στάσεων των εκπαιδευτικών σε Γυμνάσια της Πάτρας*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Πάτρα. Ελλάδα.

Κιρκιγιάννη, Φ. (2012), *Επικοινωνία σχολείου και οικογένειας, Τα Εκπαιδευτικά*, . 103-104, 95-120

Κονδάκου, Φ., (2019). *Γονεϊκή εμπλοκή στο σχολείο: Οι απόψεις των γονέων αναφορικά με τον ρόλο συμμετοχής τους στη δημόσια Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*

Ειδικής Αγωγής. Δημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Πάτρα. Ελλάδα.

Κουκούλα, Ν., (2021). *Επιμορφωτικές ανάγκες εκπαιδευτικών για τη βελτίωση της γονεϊκής εμπλοκής στη σχολική εκπαίδευση: Απόψεις εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Δημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Θεσσαλονίκη. Ελλάδα.*

Κουντουριώτου, Π., Δημακοπούλου, Μ., Πολυχρονοπούλου, Σ. (2014). Στάσεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης απέναντι στο δικαίωμα των μαθητών με ε.ε.α. στη συνεκπαίδευση: ερευνητική μελέτη.

Κυπριωτάκης, Α. (2001). Μια παιδαγωγική ένα σχολείο για όλα τα παιδιά. Σύγχρονες αντιλήψεις αγωγής και εκπαίδευσης των παιδιών με εμπόδια στη ζωή και τη μάθηση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μάνεσης, Ν. (2008). Η κοινωνική κατηγορία των γονέων και το περιεχόμενο της επικοινωνίας τους με τους εκπαιδευτικούς. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μαρκουλάκη, Θ. (2011). Πώς η συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών και γονέων με παιδιά με ειδικές ανάγκες μπορεί να αποτελέσει θετικό παράγοντα εξέλιξης στην ανάπτυξη και πρόοδό τους. Στο Ε. Παπανής & Π. Γιαβρίμης (Επιμ.), Διεθνές Συνέδριο Έρευνα, Εκπαιδευτική Πολιτική και Πράξη στην Ειδική Αγωγή, 8-10 Οκτωβρίου 2010 (σσ. 14-29). Μυτιλήνη: Πανεπιστήμιο Αιγαίου- Πρόγραμμα «Συμβουλευτική και Μεθοδολογία Ψυχολογική Έρευνας».

Ματσαγγούρας, Η. & Πούλου, Μ. (2009) Σχέσεις σχολείου και οικογένειας: συγκριτική παράθεση απόψεων εκπαιδευτικών και γονέων, Μέντορας, 11, 27- 41.

Ματσαγγούρας, Η. (2008). *Σχέσεις σχολείου οικογένειας: Εναλλακτικές θεωρήσεις του περιεχομένου και του πλαισίου των σχέσεων.* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μουστάκα, Σ. (2021). *Οι γονείς παιδιών με Ειδικές Μαθησιακές δυσκολίες για το ρόλο του ειδικού παιδαγωγού στη γονική εμπλοκή στην εκπαίδευση. Δημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Πάτρα. Ελλάδα.*

Μπασδάρη, Μ., (2018). *Απόψεις εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής για την επικοινωνία τους με γονείς μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή. Πανεπιστήμιο Αιγαίου - Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών. Ρόδος. Ελλάδα.

Μπόνια, Α., Μπρούζος, Α. & Κοσσυβάκη, Φ. (2008). *Αντιλήψεις και στάση εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για τους παράγοντες που δυσχεραίνουν τη γονεϊκή εμπλοκή στο σχολείο*.

Μπρούζος, Α. (2004). *Αντιλήψεις εκπαιδευτικών για τη συνεργασία σχολείου - οικογένειας*. Ανακτήθηκε από:

Νάκου, Ε. (2013). *Γονεϊκή εμπλοκή στο σχολείο: η οπτική των εκπαιδευτικών*. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Βόλος. Ανακτήθηκε από: <http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/44134/12166.pdf?sequence=1>

Νόβα-Καλτσούννη, Χ. (2004). *Συνεργασία σχολείου οικογένειας: δυνατότητες και περιορισμοί*. *Επιστήμες Αγωγής*, 4, 21-33.

Νόβα-Καλτσούννη, Χ. (2006). *Μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Ανάλυση δεδομένων με τη χρήση του SPSS 13. Αθήνα: Gutenberg.

Παντελιάδου, Σ., Παπαδιώτη, Ε., Προκόβας, Χ. και Σανδραβέλης, Α. (1996). *Μητέρες παιδιών με ειδικές ανάγκες: Παράγοντες ισορροπίας και διαταραχής στην εκπλήρωση του ρόλου τους*. Πρακτικά του Πανελλήνιου Συνεδρίου «Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική σε ένα μεταβαλλόμενο κόσμο», Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας, Αθήνα

Παπακωνσταντίνου, Γ. & Αναστασίου, Σ. (2013). *Αρχές Διαχείρισης Ανθρώπινου Δυναμικού*. Η διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού της εκπαίδευσης. Αθήνα: Gutenberg

Πολυχρονοπούλου, Σ. (2001). *Παιδιά και Έφηβοι με Ειδικές Ανάγκες και Δυνατότητες*. Τόμος Α': Σύγχρονες Τάσεις Εκπαίδευσης και Ειδικής Υποστήριξης. Αθήνα: Ατραπός.

Πολυχρονοπούλου, Σ. (2001). Παιδιά και Έφηβοι με Ειδικές Ανάγκες και Δυνατότητες. Τόμος Β': Νοητική Υστέρηση. Ψυχολογική, Κοινωνιολογική και Παιδαγωγική Προσέγγιση. Αθήνα: Ατραπός

Πολυχρονοπούλου, Σ. (2004). Από τη ζωή του σχολείου στην παραγωγική διαδικασία και στην αυτόνομη διαβίωση: Κριτήρια ομαλής μετάβασης. *Επιστήμη και Παιδαγωγία*, 4, 1-12.

Πολυχρονοπούλου, Στ. (2004). *Συνεργασία μεταξύ σχολείου και οικογένειας παιδιών με διαταραχές όρασης: Προβλήματα και μέθοδοι αντιμετώπισής τους*. Εκπαίδευση και Επιστήμη.

Σαμαρά, Ε. (2016). Η συνεργασία ανάμεσα σε δασκάλους ειδικής αγωγής και γονείς παιδιών με βαριές αναπηρίες. Στο Ι. Παπαδάτος, Σ. Πολυχρονοπούλου & Α. Μπαστέα (επιμ.), Πρακτικά του 6ου Πανελληνίου Συνεδρίου Επιστημών Εκπαίδευσης και Ειδικής Αγωγής 24-26 Ιουνίου 2016 (σσ 1152-1167). DOI: <http://dx.doi.org/10.12681/edusc.1378>

Σούλης, Σ. Π. (2008). Ένα σχολείο για όλους. Από την έρευνα στην πράξη. Παιδαγωγική της ένταξης. (Τόμος Β'). Αθήνα: Gutenberg

Στογιαννίδου, Α. (2006). Σύνδεση μαθητών και γονέων με το σχολείο. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Στράτη, Π. (2018). Οι απόψεις των Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για τη συνεκπαίδευση παιδιών με τυπική και μη τυπική ανάπτυξη.

Τριανταφύλλου. Ι. (2020). *Παράγοντες που εμποδίζουν τη γονεϊκή εμπλοκή για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, οι οποίοι φοιτούν σε ειδικά σχολεία*. Απόψεις εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας ειδικής εκπαίδευσης. Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Διατριβή. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Πάτρα. Ελλάδα.

Τσιμπιδάκη, Α. (2007). *Παιδί με ειδικές ανάγκες, οικογένεια και σχολείο. Μία σχέση σε αλληλεπίδραση*. Αθήνα: Ατραπός.

Τσιμπιδάκη, Α. (2013). *Παιδί με ειδικές ανάγκες, οικογένεια και σχολείο. Μία σχέση σε αλληλεπίδραση*. Αθήνα: Παπαζήση.

Τσιμπιδάκη, Α.(2016). Επικοινωνία γονέων παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρίες και εργαζομένων στην ειδική αγωγή. Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο. Θεωρείο, 77-89.

Φτιάκα, Ε. (2004). Σχέσεις σχολείου-οικογένειας στο Γενικό και στο Ειδικό Σχολείο. Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 37, 67-85.

Χρηστάκης, Κ.(1984). *Ο ρόλος των γονέων στην αγωγή και εκπαίδευση των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*, Σχολείο και Ζωή, 1, σσ. 31-39

Χριστοφοράκη, Σ. (2011). Αντιλήψεις γονέων και εκπαιδευτικών για τις σχέσεις σχολείου οικογένειας. Ρέθυμνο: Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Ψάλτη, Α., & Γαβριηλίδου, Μ. (1995). Συνεργασία γονέων - σχολείου: πραγματικότητα ή ουτοπία για την Ελλάδα; (α' μέρος). Σύγχρονη Εκπαίδευση. τ.85, σσ.71-75.